

Organ nakli yasa tasarısı üzerine...

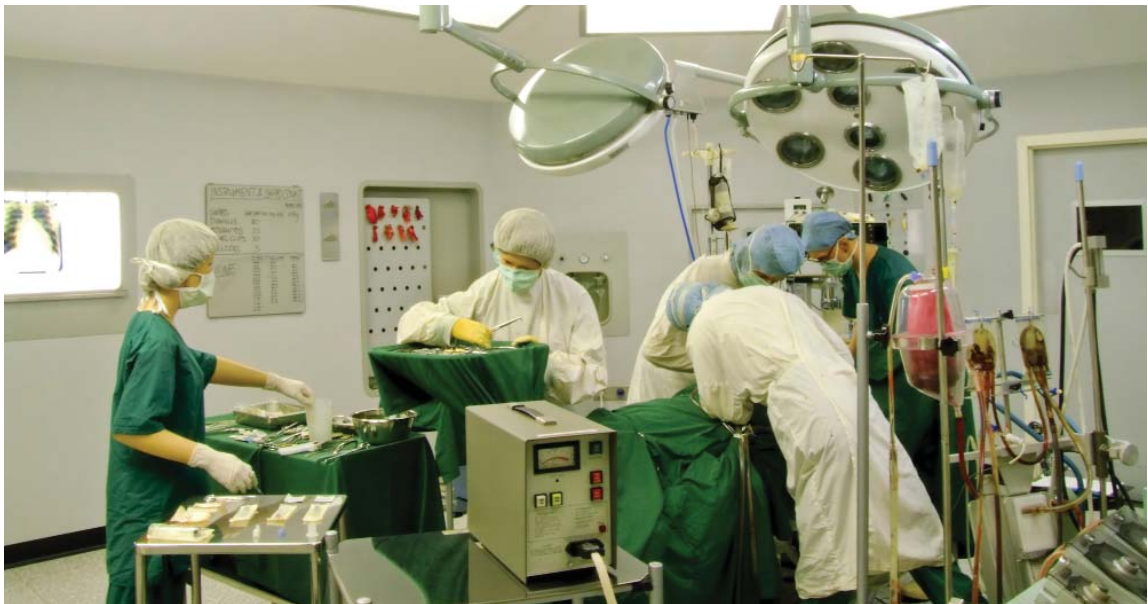
Dr. Mustafa Hasbahçeci

Halen yürürlükte olan 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkındaki Kanun, Sağlık Bakanlığı tarafından kapsamlı bir şekilde değiştirilerek, organ nakli uygulamalarının yaygınlaşması hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda kamuoyunun daha önce değişik yollardan haberdar olduğu bir taslak metin hazırlanıp, bazı sivil kuruluşlardan görüşler talep edilmişti.

Hazırlanan taslak metin incelendiğinde, yürürlükte olan organ nakli ile ilgili Kanun ve 24066 sayılı Yönetmelikten bazı önemli farklılıklar içerdiği gözlemlenmektedir. Bu farklılıkların can alıcı noktası ise, Bakanlığın kadavra ya da canlıdan ne şekilde olursa olsun, organ nakli ile ilgili her bir uygulamayı artırmak ve organ nakli uygulamalarında merkezi denetim rolünü üstlenmek istemesidir.

Yeni taslak metin maddeleri ile ilgili bazı değerlendirmeler yapmak mümkündür:

1. Kadavra donörün bağış tutanağında imzası bulunan yakınına, olanaklar dahilinde sağlık hizmetlerinden öncelikle yararlanma hakkı tanınması: Metinde yer alan "öncelikle yararlanma" hakkının ne anlama geldiği açıklanması gereklidir. Ayrıca yaşarken bağışta bulunmayan ve kadavra donör haline gelen bir kişinin organlarının bağışlama yetkisinin verildiği kişiler, sadece hiyerarşik sıra (eş, reşit çocuklar, ebeveyn ya da kardeşlerden birisi, yanında bulunan herhangi bir yakını) ve bu anda yanında bulunma ile tanımlanmış. Eğer sağlık

hizmetlerinden öncelikle yararlanmanın kişilere cazip gelen özellikler barındırması halinde, bundan kimin yararlanacağı da tartışma konusu olabilecektir.

2. Ulusal Doku Bilgi Bankası'na bağışta bulunup kemik iliği ya da kök hücreleri bağışında bulunanlar da, olanaklar dahilinde sağlık hizmetlerinden öncelikle yararlanma hakkına sahip olmaktadır.

3. Taslak metnin en tartışmalı maddelerinden birisi beyin ölümü tanısı için iki uzman doktorun kararının yeterli olmasıdır. Önceki yasada yer alan dört farklı bölüm yerine anesteziyoloji ve reani-

masyon uzmanı ile birlikte nöroloji ya da beyin cerrahisi uzmanının kararı yeterli olabilecektir. Ayrıca beyin ölümü gibi önemli bir durumun tanı kriterlerinin belirlenmesinde, "bilimin ülkede ulaştığı düzeydeki kural ve yöntemleri uygulamak suretiyle beyin sapı reflekslerinin geri dönüşsüz olarak kaybını teşhis etmek" ve "beynin kan akımının durduğunu kanıtlayan en az bir laboratuvar yöntemi kullanmak" ifadelerinin yönetmeliklerle detaylandırılması gereklidir.

4. Hastanelerde gerçekleşen bütün beyin ölümü vakalarına bildirilme zorunluğunun getirilmesi, ikinci aşamada

"farz edilmiş onam" gibi organ nakli için aksi olmadığında bağışta bulunmuş olarak kabul edileceği fikrine yol açmaktadır.

5. Taslağın canlıdan organ alımı ile ilgili olan maddeleri üzerinde önemli tartışmaların yapılması gerekmektedir. Özellikle canlıdan organ nakli yapılabilme durumu neredeyse herhangi bir sınır tanımsızın genişletilmiş durumdadır.

Normal şartlarda en az üç yıldan beri fiilen birlikte yaşadığı eşi ve dördüncü derece dahil kan ve kayın hısımlarından canlı organ nakli yapılabilir.

Ulusal organ nakli bekleme listesi

Yeni 'Ulusal Organ Nakli Bekleme Listesi' çalışması ile organ nakli bekleyen hastalara adil, sağlıklı ve hızlı bir şekilde uygun organ temini amacıyla, bu hastaların sağlık ve kimlik bilgilerinin yer aldığı Ulusal Böbrek Nakli Bekleme Listesi olarak adlandırılan bir bilgisayar programı hazırlanmıştır. Böbrek nakli merkezlerine müracaat edip organ bekleyen hastalara ait bilgiler bu merkezler tarafından, bilgisayar programı aracılığıyla girilecek ve Bakanlığa bağlı Ulusal Koordinasyon Merkezi'ndeki (UKM) ana bilgisayarda tüm merkezlerle ait bilgiler toplanacaktır. Ülke genelinde çıkacak bir donöre ait bilgiler, UKM'ndeki ana bilgisayarda organ bekleyen hastaların bilgileri ile eşleştirilmek suretiyle en uygun alıcı hasta otomatik olarak taranıp bulunacaktır.

Söz konusu bilgisayar programı ile organ dağıtımı, şu aşamada, sadece böbrek bekleyen hastalar için yapılacaktır. Daha sonra, karaciğer ve kalp nakli bekleyen hastalar için de, bekleme listesi oluşturulacaktır. Programa şu anda nakil merkezleri tarafından kendi bünyelerinde kayıtlı böbrek nakli olmayı bekleyen hastaların bilgileri girilmektedir. Bu bilgi kayıtlarının tamamlanmasından sonra uygulamaya geçilecektir. Sistem sayesinde, organ naklinde daha adil, daha şeffaf ve Bakanlık denetiminde bir organ dağıtımı olacaktır.

Organ, doku, hücre nakli hizmetleri hakkında

2002'den bugüne Bakanlık organ ve doku nakli konusunda gerekli mevzuat ve organizasyon çalışmalarını yapmıştır. "Organ, doku, hücre nakli hizmetleri hakkında kanun tasarısı taslağı" hazırlanmıştır. Mevcut 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun'un 1979 yılında yürürlüğe girmesi nedeniyle, günümüz koşullarında yetersiz kalmakta, ayrıca, konu ile ilgili Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlama açısından da yeni dü-

zenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu nedenle, "Organ, Doku, Hücre Nakli Hizmetleri Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı" hazırlanmış olup söz konusu yasa tasarısı ile;

Beyin ölümü hali; biri anesteziyoloji ve reanimasyon uzmanı, diğeri nöroloji uzmanı veya yokluğunda beyin cerrahisi uzmanı olmak üzere iki hekimin kararı ile belirlenecektir. Ancak bu kararın, hekimler apne testi zorunlu olmak üzere, bilimin ülkede ulaştığı düzeydeki kuralları ve tetik yöntemlerini uygulamak suretiyle, klinik olarak verdikleri ve en az bir laboratuvar yöntemi ile kesinleştirerek ve bir tutanak altına alınması zorunlu hale getirilmiştir.

Kök hücre nakli

İnsan klonlanması yasağı ve kök hücre nakilleriyle ilgili yenilikler eklenmiş konunun usul ve esaslarının sınırları belirlenmiştir.

Yasa dışı organ nakli

Yasa dışı organ naklini engellemek amacıyla canlıdan organ nakillerinde hisimlik bağı şartı getirilmiş, kanuna aykırı olarak organ alan ve satanlara meslekten men dahil olmak üzere verilen cezalar ağırlaştırılmıştır.

Bilgilendirme

Organ naklinde alıcı ve vericinin bilgilendirilmesine yönelik esaslar, uluslararası etik kurallar ve Avrupa Birliği düzenlemeleri göz önüne alınarak yeniden hazırlanmıştır.

Organ dağıtımı ve koordinasyon

Organ, doku ve hücrelerin güvenli, adaletli ve hakkaniyet kuralları içerisinde dağıtılması, bağış yapacak kişiler için en önemli karar unsurlarından birisidir. Bu nedenle bu fonksiyonu yerine getirmek ve halka ihtiyaç duyduğu güvenli sağlamak ve aynı zamanda organ,

doku ve hücrelerin bilimsel kurallara uygun dağıtımının gerçekleşmesi Bakanlık bünyesinde oluşturulacak bir koordinasyon sistemi ile mümkündür. Bakanlık, tüm bu faaliyetlerin yürütülmesinde koordinatör ve denetleyicidir.

Konuyla ilgili faaliyet gösterecek kurum ve kuruluşların belli kalite ve performans standartlarına göre planlanması, hizmet verilmesi planlanan bölge nüfusu, coğrafik koşullar ve benzeri kriterler göz önüne alınarak kaynak israfını ve atıl kapasiteyi önleyici bir planlama dahilinde Bakanlıkça yetkilendirilmesi öngörülmüştür. Bu planlama aynı zamanda sistemde kaliteyi getirecektir.

Diyaliz hizmetleri

Diyaliz hizmetleri, oldukça özellikli bir konu olup böbrek nakli yapılamayan ya da böbrek nakli sırası bekleyen hastaların hayatlarını sürdürmeleri için tek tedavi yöntemidir. Hastaların sürekli bu yöntemle bağlı olması, pahalı olması ve yoğun bir bakıma ihtiyaç göstermesi nedeni ile özel bir sisteme ihtiyaç duyulmuş olup bu madde ile bu sistemin unsurlarına atıfta bulunulmuştur. Halen ülkemizde son dönem böbrek yetmezliği sebebiyle diyaliz tedavisi görmekte olan hastaların hizmet aldığı diyaliz merkezlerinin açılış planlamalarının, bölgesel ihtiyaçlara göre daha sağlıklı yapılabilmesi, güncel bilimsel verilere göre taşınması ve bulundurulması gereken asgari araç gereç, personel, fiziki yapı özelliklerinin belirlenmesi, denetimlerinin sağlıklı olarak yapılabilmesi amacıyla denetim personelinin eğitiminin standardizasyonunun sağlanması amaçlanmıştır.

Kısaca bu kanun tasarısı taslağı ile organ nakli işlemi kısa süre içerisinde sorun yaşanmadan gerçekleştirilecektir. Taslakta organ naklinde yapılabilecek suistimalleri önlemeye yönelik tedbirleri içeren hükümler yer almaktadır.